

ብሊን፡ በጉስ፡ ሰንሒት - ለቫንቲሳ ውሪና ሻው እሙራን ስኞች
(Blin, Bogos and Senhit: Established names with dubious meaning)

ፍጹም አስፍሃ (June 2019)

ንኪር ሁመትሊ ብሊን ይስቶ ሸቫስተው እን ኣገው ስሑሩ (Northern Agaw) ይስቶ ኣርእስተው ከው ኤርትራዊ መንደርተው ግን። እን ኣሪውኻ፣ ኣገው ብርክስኺው (ሕምራ/ካሚር/ካምጣ ይስተው ኣገው ሞግ-ላስቲል መንደርተው)፣ ኣገው ኳራለቡ (ቐማጥ ዲ ቛራ ዲ ጎንደር ምንጂዊል መንደርተው)፣ ኣገው ጉሊው (አዊዲ ኩሊሲዲ ኣገው-ምድር ሊ መንደርተው) ይስትኖ ኣርእስተነኩ። እማ እና ኣገው ስሑሩ ይስቶ ኣርእስተው ኣገው-ለንካ ኣውንትልድ ብሊን ይስትድኖ ተርሲኒኹን? ውሪኳ ኣገው ያኹ ከብተ ብሊን ይስትንኹን ድውው ኣክትበት ድኳ ዋነንን፣ እና ከዋ/ገቢለት ነድ ህጃም ከተብስና ተርሰንትል ደአም ብሊን ወሪ ብሊን ጋበው ይስትኖ እንድብርሰክ ህምበኩ። በጉስ ዲ ሰንሒት ዲ የው ቆላትኸር ናትክ ብሊን ጋበው ከውሲ ወሪ ብሊና ብረስ ዓመመገው ድኳ ኣክን፡ ሀደግሰክ ኣርሰኩ። እማ እና ሴኳ ቆል ነን ውረኒ ግን ናውሪና? ኣዋኪነኻ እና ከው ነን እና ስኞች ነድ ሸቫስተድኖ ገረሰንኹን?

እና ብሊን ያኹ ቆልሲ ቋልግኒር ጃብ ግናዬ ሻንፍርትናዲ (migration) ሓደርናዲ (settlement) ብሊና ከዋኹድ ሀደግና፣ እና ቆላት ነስ ትክስ በርህድኒል ካቢሮ ገረሰኩ። ናውክ ደለይድነሰና ኸር፡ ታሪኽ ኤርትራዊ-ኹል መሀርስናሰና ኸር ብሊን ሞግ-ላስቲልድ እንተው ግን ይስተኩ። እና እንደዋያኹ ታሪኽ ደአም ኣምንቶሉ ታቻኹ ግን። እና ንኪ ብሊን ጋበው ከው ናውክ ሞግ-ላስቲልድኸር ብርፍ ይኒ፣ ላወክትልኸር እና ንኪ ህምበና ኣካንሊ ሓደርኒ። ሞግ-ላስቲልድ ብርፍ የው ዋነንኸር፡ ጥያረትድ ላስቲልድ ጉኖ እና ንኪ ህምበና ኣካንሊ ገምኒ። ናማልዲ ፈሩኑኸር ሓደሩኑኸር ኣመታት ደምቢ ግን ናው ገእይናኹ። ብሊን ሞግ-ላስቲልድ ግን ናው እንትናኹ የክ ከተበው፣ ጋብ ብሊነውዲ ላስቲል ጋብስተውዲ ተከውዲ ስኩርሰኻውዲ ኣኹ ኣክገን ኣሰል ወሪ ሞላድ ሺብኖ ተከለለ።

ህምቡንትክ፣ ላስቲልድ ብርፍ የው ግን ይስቶ ገሪ ኣክትበተል ከተብስክ ህምበው ተርቕ-ቕር ግን። ኣድገሙ-ምልጋ፡ ሊባን፣ ዓዲ ሓርበይ፣ ተርቕ . . ዲር ኣን (ancestor) ጊምናር ዛግወሩኹ ለበሰና ኒገሽ ስሑ ኣኸራሲክ ጉውልድ ኣኸት ሀደግሰኩ። ሙዚንገር ተርቕ-ቕር እና ንኪ ህምበና ብሪል ሓደርነንትልድ 12 ኣሰል/ወለዶ ሺቦ፣ ኣሕመድ ግራኻ (Ahmed Ibrahim Ghazi 1527 - 1543 CE) ወክትሊ ኣኸራ ናው እንትናኹ የኩ [1, p. 7]። ኮንቶ ሮሲኒ ደአም 15 ዓለት (1400 CE) ጃብ ግን ናው እንትናኹ የኩ [2]። ኒንኻ እን በጉስ ያኹ ቆል 15 ዓለትል ላ ቫቲካንዲ ክቱቡል' ሀደግሰ ዋኒነዲን፣ እና ከው ኒ ጃብ ሓደር ሰኻው ኣኸድኖ ሻኸንኹ ያኹልድ ጎ ግን። ደአም እን ክቱብ ኮንቶ ሮሲኒ ድኩርታኹ “ምድረ በጉስ” ዮ ሀደገኩ ግን ግራ፣ እን ከው ኒል መንደርተው ኣውን ኣኸነት ላሪ ሓበረላ። ብርሃነመስቀል ተስፋማርያም ኒገፍድ ተርቕ-ቕር ሃጺይ ዘርአ-ያቆብር (1434 - 1468 CE) ወክትሊ ግን ናው እንትናኹ የኩ ([3, p. 345]። እና ኣመታት ነንኻ እን ኒክቱብሊ ህምባ ኣሰልዲ ብጅኸዲ ላት ፈረላ። ውረድ ብርሃነመስቀል ተስፋማርያም ሪ ክቱብሊ ህምበሰና ኣክን ተርቕር ኣን (ancestor) ጃን-ስዩም ይስታኹ፣ እን ዛግወር ደንጎባ ጊም እርጋኹ ነኣኹቶ-ለኣብሪ ዳን ግን። ጃን-ስዩምትልድ ተርቕትል ኣኸራሲክ ላ 15-16 ኣሰል ህምበኩ። ተርቕ ትልድ ንኪ ኣኸራሲክ ህምባ ኣሰል ኩዶ 16 -17 ደውሊ ግን። እና ኣሰል ሺብ ነን ፍደል መኰነንዲ ክቱብሊኸር ህምበኩ [4, p. 63]። ላኣሰልክ 25 ኣመራ እስነ ኣድነንሉ፣ ተርቕ ኒከውዲክ ጭንድቕ ኒ ሓደራኹ 16-ዓለት ገፍ (1550) ደምብክ ኣከኩ። ኒንኻ ኣሕመድ ግራኻ ወራር ሁመትሊ፣ እን ሙዚንገር ከተቦ ህምበሰና ኣከኩ። ዛግወር ጊምናር ለበንትልድ (1270) ኣሕመድ ግራኻሊ ዳለት ኣኸራሲክ ላ 300 ኣመራ ኣከው ህምበኩ። እማ 300 ኣመረስ፣ ኣገው-ላስተስ ባርኖ እርት

¹ Gedle Ewostatewos, C. S. C.O. Scr. Aeth. ser.ii, Vol. xxi, p37 as referred by Conti Rossini (1897).

ኢትዮጵያውያዊ ኤርትራዊውያዊትል (Ethio-Eritrean plateau) ሓደሩኑኸር ነከሱንኸር ሰኚነ ግን፣ እና ንኪ ህምብና ብሪል ናው ገእይናኹ። እን ኦሪው ተርቆ-ቆርድ ደምቢ እንተውኸር ኒሰና ብጅኻነክ እርት ኢትዮጵያውያዊ ኤርትራዊውያዊትልድ ግን ናው ገምናኹ።

እና ንኪ ብሊን ጋበው ብጅኻነክ እርት ኣብሲንዩውልድ ገመው ኣኸኖ ደምቢ፣ እንተሩኑ ብሊን (ኣገው) ማ ጋቡኑ ሰኛናኹን፣ እማ ብሊንሲ እና ናው ሓደርናኹል እንትኖሰና ክንቲኒኹን? ውረድ ኣክሱምር ጊምናር ዳለትሊ እርት ኢትዮጵያውያዊ ኤርትራዊውያዊትልድ ግእዝ ነፍዕስቱኑ ሰኛነኹ። 13-ዳለትልድ ተርሰ ከዶ ደሸክሊ/ ትግርኛ እና እርት ነል ትክሰ ጋብስቱ ሰኛት ህጃም ሓበረኹ። እማ ደአም እና ንኪ ብሊን ጋበው እና ነስካ አመታት እርት ነል መንድርቱኑ ሰኚነ ጠለብ ዩ ገመው ኣዋሃቢ ናቱ ብሊና ጋብሲ እንኩርኖ ሰኛናኹን? ብሊና ብሪል ሓደርናሰና ብሊን ክንቲኒኹ ይስተንኻ አውትልድ ክንቲኒኹን? ኒን ኒላውድ ገሪ ባሓስና ጀርባኹ ግን።

ላሪ ትክሰነ አርእኖ ሻኸነሪ ደአም እና ንኪ ብሊን ሓደርኖ ህምብናኹ ብሪል፣ እና ሻንፍርቱ እንተውድ ጃብ እማንክ ኒል መንደርቱ ሰኛው በጃዲ፣ ባርዲ፣ ኣገውዲ ትልድ ከብተው ዋኒነተኸር ደለይድና ጀረብደኹ። አሪገፍድ ከዶ እና እርት ኢትዮጵያውያዊ- ኤርትራዊውያዊ እማና ዳለትሊ ኣገው ጋበው ሰኛነት ታሪኸሊ ህምባኹ ግን። ህምቡንትክ ዮውሃንስ ኮልሞዲን እን ኒ ክቱብ 'ዛንታ ሃዘጋን ጸዓዘጋን ያኹሊ ነውዮ ከተቦ ህምብኹ።

“እቶም ኣብዚ ዝርከቡ ደቂ ለዊ ኸአ ናብ ካርነሽምኒ ድምባዛንኒ ኣለዉ። እዚአቶም ከሎም ቅድሚ ደቂ ሚናብ እቶም ኣብዚ ዝመጹ። ካብአም ኸአ ብፍላይ እቲ ንገርሚ ዝፈረዮ ግሩም እተብህሉ እቶ ፈለማ ዝኣቶ። ድሕሪ ግሩም ከአ ጸጋይ ዝበሃል . . . ናብ በለዛ ዋልታ ሰቓለ። ንሱ ዝፈረዮም ኳዜን ይበሃሉ። . . . ሃም ከም እኒ ዝሃ ሃም ኣብ እምባደርሆ ኣሕዋቶም እቶም። . . . ጀንገረን እተባህሉ ኣብ መንገዲ ሓልሓል። ባርገላ ዝበሃል . . . ናብ ዓዲተከልዛን . . . ሸንድዋ፣ ዓዲ ኣቤቶ . . . ኣለዉ። እዚአቶም ፈለማ ኣቦታቶም ካብ ኣባርገላ ዝበሃል ምድረ ኣገው ኣቶም ኣብዚ ዝመጹኦ፣ እም ቀደም ዘበን ብዘረባ ኣገው ጥሪይ ይዛረቡ ነበሩ።” [5, p. 30]

እና ንኪ ብሊን ጋበው ብጅኻነክ 16-ር ዳለት ደምብክ፣ ናው ህምብና ኣካናትሊ እንተው ኣኸነት ተህምሊ ትውስኖ፣ እና ብሊን ዲ በጎስ ዲ ሰንሒትዲ ዮው ቆላትድ ውራ ከትብሶ ዋነትኸር፣ ውራ ይስተትኸር ቋልንን።

ብሊን/ብለን/ቢለን

ብሊን/ብለን/ቢለን ወሪ ናት ተከው ቆላት ህጃም ኢትዮ-ኤርትራኹል፣ ገሪ ወክት ሀደግሰክ አረርሰኹ። 1322 አመትል፣ ጊም ዓምደጽዮን ዲ ዳለትሊ ላእኹና ብለን-ሰባ ይስትሪሪ እና ንኪ ኤርትራዮ ሸክክሲ ሓከምሩ ሰኛቲ ይስቶ ሀደግሰኹ። ብለን-ሰባር ሕክም 10 አመራ ደምቢ ከዶ አሪኹ ብለን-ሰገድ ይስታኹ ሰኛኹ። ላ 100 አመራ ንድ ደምቢ ከዶ ሊኸር ብለን-ሰገድ ይስታኹ ሓከሙ ሰኛት ከተቦ ህምብኹ ኣልበርቶ ፖለራ [6, p. 172]። ኮንቶ ሮሲኒ ኒክቱብሊ ከዶ፣ ኣንቶኒ (Antoine Thomson d'Abbadie) ይስታኹ ፈረንሲራ፣ እና ሸክክ ንድ 19 ዳለት ገፍ አመታትሊ ታውሩ ሰኛኹር፣ ሰራዮር² ክሰንታ/መርሓኹ፣ ጊም ቢኢደ ማርያምሪ (+1478 CE) ዳለትሊ ሰኛኹ ቢለን-ሰገድ ይስተኹ ዮ ሀደገት ሓበረኹ [2]። ኮንቶ ሮሲኒ ሮም-ሰገድ፣ መሲሕ-ሰገድ ይስተው ኸር ሰኛነት ሀደገኹ። እና ሰኻኻ ነን ከው ወሪ ገቢለት ቢለን፣ ሮም፣ መሲሕ ይስተውሲ ፍግምሲሰው/ ኣብረክደው ኣኸንነዲን፣ እን ከው ናው ለታቕነውድ ሓበንሰና እውስቱሎም ሰኛው ሰኹኹ ተከኹ። ኒሰና ኣከን ይኸ ብለን፣ ሮም፣ መሲሕ ይስተው ገባይል/ከው 14-ዳለት

² ኮንቶ ሮሲኒ “Sarawè” ዮ ከቶቡሉ ህምብኹ።

ጃብ ሰኝነት ይስትሮ ገረሰተኩ። አሪ ገፍድ ከዶፎ፣ ዎልበርት ስሚት (Wolbert Smidt) እና ብለን ያኹ 'ብለን-ሰገድ' የው ስኾኙሊ ሀደግሶ አረርሳኹ፣ መርሐኹ ገንዳ (leading group) አክራ ዮ ሀደገኩ [7]።

ብርሃነመስቀል ተስፋማርያም [3] ዲ ፍደል መኮነንዲ [4] ኸር እና ብለን-ሰገ፣ ብለን-ሰገድ ሰራየር ሸክክሊ፣ ምናዳካ ኢድገሙ-ምልጋዕ ነበክል ገሪኹ ሸኝስቱ ሰኝት ሀደገኩ። እና ብለን ያኹ ደአም ጊም ምራር ቢለኒኳ ይስታኹ፣ እማና ዳለትሊ እና ንኪ ምራራ ይስታኹ አካንሊ (ሓማሴን) ሰኝኹ አልብዲሰናዲ ኒ ታና ጉድናዲ አኩ ግን የነኩ። ናው ዩኑ ጊም ምራራ ብለኒኳ፣ ምራራ ተኸለሃይማኖትር (ሰልፋ ዛግወር ጊም) አን (ancestor) ግን የነኩ። ምራራ ተኸለሃይማኖትካ ኢድገሙ-ምልጋዕ፣ ዓዲ-ሓርባይ፣ ሊባን፣ ተርቆ . . አሪውዲር አን ግን። ብጅካነክ ጊም ብለኒኳ-ቆር፣ ንኪ ደሸከልሰኖ እና ስኾ-ብሊን/ብለን ያኹ ድድኹ። ደአም ተርቆ-ቆርዲ ካያ ከብተ አረርሰኩ የነኩ። አኸሮ ገረሰኩ ደአም እና አክትበት ነን እንደወይሮ ሀደግና አኸጋኹ፣ አምኒሳኹ ደርብ ስኩሰላ።

ሰልፍ እን ምራራ ተኸለሃይማኖት ምራሪልድ ፈሮ፣ አክሱምር ጊምሲ ለብዶ፣ ዛግወር ጊምናር ተከልኹ ያኹ ገሪኹ አምንሳኹ ተከላ። ውረድ ምራሪልድ ፈሮ አክሱምር ጊምሲ ለብዶ ወሪ አክሱምትል ወሪ ይኸ ምራራ ወንተሮ ኒከው ኒት የው ህምበናኹል ተከላኹ አከን አምንስሮ ገረስርድ። ደአም ኒከውኸር ዋንግናኹ፣ ኒመገለይኸር አኸጋኹ ድገትል (ላስቲል) ፈሮ ጊምናር ተከልኹ ይሪሪካ ገሪኹ አምንስሪሪ ጋባ አኸላ።

እና ለኛ ክቱብ ነን ናሒል አሰል ከዋኹ (ኤርትራዬውድኹ) ከተብኒል ግን። ኒልኸር እን ናዋሻ ፣ ኢትዮጵያ ታሪኸሊ፣ እና ከው ብጅካነክ እስራኤልትልድ እንተው ግን ያኹ እምነትሲ፣ ጠዓምብኒል ግን ግራ፣ አምኒሳኹ ባሓሰና ደርብ ገሪኹ ቋሊሰላ። ኒዳግልኸር ብርሃነመስቀልዲ ክቱብ ኒኹርስክ ዒን አክትበት (Bibliography) አኸን፣ ኒ ቆል-ወንቆራ ወሪ ጂኛ እሲሰው ሻኸላኸር ሓበረላኸር። እን ክቱብል ህምበሰና ብርሃነመስቀል ኒክቱብሲ ተመምድጊ ግን ኒክራኹ። ፍደል መኮነንድኹ ዒን (sources) ሻኩ፣ ደአም እን ዒን ገምድና ኒኹ ቀምበልዶ እን ኒ ከተብሰውሲ ውሪ ይስተውሲ፣ ቃብሊስሮ አርቶኸር/ አክዲስቶኸር (cross-reference) ገርስራ መገለይ ሻኸላ።

ላሪ ነት ሀደግስቶ ሻኸሪሪ መራ ተኸለሃይማኖት አክትበት አሪውሊ፣ ህምቡ ሁንቲንግፎርድ (Huntingford) [8] ዲ አያለው ሲሳይዲ [9, pp. 101 - 103]፣ ቡግና (Bugna) ይስተው ጨዋ/ፈራዕ አገው-ላስቲል መንደርተውልድ አኸት ሓበረነኩ። አያለው ሲሳይ ኒክቱብሊ፣ መራ ያኹ ሰኝ ኒ አዳኻ ደንጎቢኹ አክሱምር ጊምሲ (ጊም ድልናአድ)፣ ገሪ ዋካ ደምቢ፣ ጊራ መራ ይስታኹ ላስቲል አረርሳኹል ለታቆሰነሉ አዳኹ ሓበን-ሰኝ ግን የኩ። ምራራ ተኸለሃይማኖት አኸጊ ይኸ መራ ተኸለሃይማኖት ግን ኒ ይስታኹ። መራ ተኸለሃይማኖት፣ ጊም ካሌብር ፈደና ግን ይስቶ ደገምሰት ኸር አያለው ሲሳይ ሀደገኩ። (ጊም ካሌብ፣ 510 - 540 CE፣ እን እሙራን አክሱምር ጊምመልድ ሰኝኹ ኒ አሳስ/ ኒከው አገው ላስቲውልድ አኸት ሀደገው አክትበት ዋነትኸር አያለው ሓበረኩ [9, p. 103])።

አያለው ሲሳይኸር ኒገፍድ፣ እና ብሊን ያኹ 'ባላ' ይስትሪሪ ድገ ላስቲል አረርስሪሪትልድ ፈኹ ሰኹ ግን የኩሉ። ኒቋለድ እና ንኪ ብሊን ጋበው ከው 'ባላ' ይስትሪሪ ድገትል ብርፍ የው አኸንነዲን ናአካን አልብዲሰና አኩ ግን ብሊን ያኹ ሰኝሲ ናው ሻኸኖ ህምበናኹ የኩ። እማ ደአም እና ብሊን ያኹ አዋኸ እና እሮት ኢትዮ-ኤርትራውል መንደርተውልካ ድድኹን፣ ብሊን ጋበውድካ ከብቲኹን? ባላ ዲ ብሊን ዲ የው ቆላት ተከና አኸሮ ገረሰኩ። ደአም ብሊን 'ባላ' ያኹልድ እንታኹ ግን ይና ገሪኹ አምንሳኹ ተከላ።

ሉዊሳ ራይንሽ (Luisa Reinisch፣ wife of Leo Reinisch) ለኛ አመራ ጥልዶን ከረንሲ ሻኸኖ ደምቢ፣ 1890 ደውሊ፣ እና ብሊን ብሪል ጅልውሪሪ፣ ከተብራኹ ድርኝኹ ክቱብሊ ብሊን ያኹ ከስታን

(Christian) ይና ግን የቲ [10]። እና ከቱብ ኒን ዳቦሪ ሰቆር-ሐብረርኸል (www.daberi.org) ኸር ከርከርሶ ህምባኸ። እና ሉዊሳ ብሊና ቆል ውሪነስ ሳኸሳኸ ተካኸ ከዶ አልበሮቶ ፖሊራ (Alberto Pollera) ይስታኸ። ዓሳውርታ እን እርት ኤርትራዬውዲ ኤትዮጵዬውዲትል መንደርተው ሐበሻ ከውሲ ናትክ ቢለን/በለን የነትሎም ሀደገኸ [6, p. 172]። ዓሳውርታ ክስታን ይድኖ በለን/ በለኒ የነኸ [11, p. 5]። ደአም ውሪኸ እና ቢለን/በለን ያኸ ስኹ ንኪ ብሊነል ካያ ከብተት፡ ሉዊሳ ኣኸርን አልበርቶ ላሪ ሰብብ ስኸሰኒ። ንኪ ብሊን ካያ ጋበው ማ ኣኸኖ ክስታን። እርት ኢትዮ-ኤርትራዬውል ህምባው ክስታን በጃኸንማ? ውሪኸ ናውኻ ብለን/ብሊን ይስተኒ? እን በለን ያኸ ዓሳውርታ ጋብድ ብሊን ያኸ ቆልሲ ተካኸ ኣኸነዲን የው ኣኸድኖ ገረሰነኸ። ኒን ኸር ገሪኸ አምኒሳኸ ኣኸላ።

ጋምስት ይስታኸ ኢንሳይክሎፐዲ ኢትዮጵዬካ (Encyclopaedia Aethiopica) ያኸ ከቱብሊ ብሊን ያኸ ቆልሲ ሒለቱኸ ዲ ተሻፈፋንታ (strong and warrior) ዮ ውሪና እውኸሉ [12]። ውሪልድ ጎ እንደዋ የት ደአም ላሪ ሐበረላ።

አሪኸ ከዶ ኣብርሃም ጳውሎስ 'ሰረት ታሪኽ ኤርትራያ' ያኸ ኒክቱብሊ፣ ብሊን ያኸ ቆልሲ ብሊን ይስትረሪ ፍልስፕሎም ትል ህምብራ ድገዲ ሻኪስሮሉ ወጠነኸ። ኒክቱብሊ ነዋ ዮ ከተቦ ህምባኸ።

"ቢለን ዝብል ካብቲ ጥንታዊ አሰማት ናይተን አብ ፓላሰታይንን አሰራኤልን ዝርከባ ዓድታት ዝነቐለ አራታዊ ስም ዝሓዘ ኢዩ ዝመስል። ..... ጥንታዊ ቢሊን ትብሃል ዓዲ አብ መሬት ፍልስፕሎም ከይና አብ ጥቓራ ማላሕን አብ ዶብ እስራኤልን ትርከብ ዓዲ ኢዩ። ከምኡውን አብ ግዜ ሮማን ኢምፓየር ቢሊን ትብሃል ወረዳ አብ ትሕቲ ሹመኛ ሊስጊያስ ትመሓደር ነበረት። ሎሚ እታ ጥንታዊት ቢሊን አብ ሃገር ፍልስፕሎም ትርከብ ኣላ።" [13, pp. 164- 165]

ኣብርሃም ደአም እን ቢለን ይስትረሪ ድገ፣ እና ንኪ ብሊን ጋበው ከውዲ ውረድ ሻክስትጃረት ላሪ ሐበረላ። ኒንኸር ቆላት ተክና ካያ ተከኸ።

ነልድ ከለለድ ሲር ያኸ ደአም አንቶኒ ዲ-አባዲ (Antonie d'Abbadie)፣ 19-ዳለት ገፍ ኤመትል እና ብሊና ኣካንሲ ታውሩ ከተባኸ ከቱብሊ፣ ብሊን ይስተው ፈራዕ (clan) በጎስትልድ ስሐሲ ዓንሰበር ወርቢልድኻ ኳራ-ለብድ ህምባ ኣካንሲ መንደርተው ከው ግን ዮ ሀደገኸ [14, p. 272]። ኒንኻ ብሊንዲ በጎስዲት ለጃ ናትናቱሩ ከው እሰ ስኸሰኸሎም። እማ ብሊን ይስተው ፈራዕ ወሪ ታንጓ ሰኻው ማ ኣኸድና? በጎስኻ ውረንኒ? ከዋ ስኹማ እማ ኣካን ስኹ?

በጎስ/ቡጓስ

በጎስ ህጃም ኣክትባተል ላዶንኻ ከዋ ስኹሰና ላዶንኻ ኣካን ስኹሰና ኣከክ ስኸሩ አረርሰኸ። በጎስ/ቡጓስ ያኸ ቆል ሰልፍ ኣክሱም ጊምናር ዳለትሊ ሀደግሰኸ። ኒልኻ እን ጊም ኤዛና ሸረቦ ባረው ክርኻል፡ ጊም ኤዛና (320 - 360 CE) 'ቢ' ቲ ኒምልክ ዓንቐይሊ ትውስኸላ ዮ ከኸርሶ አርሰት ሀደግሰኸ [15]³። ደአም እና ቡጓስ/በጎስ ያኸ ከውማ እማ ብራ፣ መገለይ ኒኳ አውድ ኣኸት ሐበረው ላሪ እላ። እና በጎስ ንኪ ብሊና ነበክል ይስታኸ ድኻ ላኸ ማ ኣኸራ እማ ተማሰለው ቆላት ካያ ናው? ኣከንኸር እና በጎስ ሁመት እንዲል ሀደግሶ ህምባኸ ንኪር ብሊንሲ ጃላኸ ኣኸላ፣ ውረድ እና አወት ሀደግሶ ህምባሰና፣ ብጅኻነክ ንኪ ብሊን ጋበው 16-ዳለት ገፍ ደምብክ (1550) ግን ናው እንትናኸ።

በጎስ፡ ዋድሕድ ትከር ንኪር ብሊና ኣካንሲ ሐበረት ኒ ሀደግሳኸ 14-ዳለትሊ ግን። እና ከቱብ ግእዝድ ከተብሳኸ ኣኸ፣ ፈለዳ ቆ. ኤውስታቴዎስ (ዓምደጽዩን ሰልፋ፡†1343 CE) 14-ዳለትሊ ሰኻኸ፣ ኣለክሳንድርያዲ ኢዮርሳሌም ዲ ፈርዶ ዩ፡ በጎስ ብረድ (ምድረ በጎስ) ዮ፣ ለጃ ማርያድ (ሀገረ ክሌኤ

³ Chapter 12: The Aksumite inscription. እና ፊኳ ኒል እን ክረኻል ከኸርሰክ አርሰው ከቱባንሲ (inscriptions) ተልተለኸ። ኤዛና ሩኸሊ ካያ ቢጋ ይስቶ ከተብሶ ህምባኸ። አራውልክ በጃ የክ ከተብሶ ህምባኸ።

ማርያ)፡ ማርያ ሰረው ዲ ማርያ አረፍዲሲ፡ ስሑ ኣኸራሲክ ደኩት ከተብሶ አረርሰኩ [2]። ምድረ በጉስ ይስቱ ብረስ ወሪ ከውሲ ሓበራኹ ኣኸሮ ገረሰኩ። ኒል ደአም በጉስ ብራ የኩ ግን እን ከው ኒል መንደርተው ሰበትድ ላሪ ሀደግሰላ። እና በጉስ ያኹ ነት ሀደግሶ ህምባኹር፡ ብጅኻክ እና ንኪ ብሊን ጋበው እንትግኒ ዋንቱኑ ግን። እማ አውን ቶክ ኣኸድና እን በጉስ ይስተክ ሀደግሰው ወሪ በጉስ ይስታኹ ብሪል መንደርቱ ሰኸው?

ኒድ ደምቢ በጉስ ያኹ ቆልሲ ነፍዕስታኹ ወርነር ሙዚንገር ግን [1]። ሙዚንገር 1850 ዳለት ላ 30 አመራ እና ሸከክ ኒል ከፍ ያኹ ስዊዘርላንዲራ ግን። ሙዚንገር በጉስ ያኹ ቆልሲ ከውሲ ማ ብራሰ (አክንሲ) ነፍዕስተትላ ባሪህ ኣኸላ። በጉስር ከው (Bogoso people)፡ በጉስ ብራ (Bogoso land) የከ ከተበኩ። ሙዚንገር በጉስ ያኹ ቆል ስርሲ ሓበራ ይኸ፡ ቦአስ (Boas) ያኹልድ እንታኹ ግን የኩ። ቦአስ ኻ ክታብ ሻትክሊ (Bible) ኢየሱስር አንሰና (ancestor) ሀደግሶ ህምባኹ ግን። ኒልድ ጉሻ በአስ ቆራ ይስተነኩ የኩ። እና ቦአስ-ቆራ ያኹስኻ ናኣግዋር በጉስ ይኖ ቀይርንኹሉ የኩ። ሙዚንገር በጉስ ያኹ ቆልሲ ብሊን ጋበው ተርቆ-ቆራሲ ተኪን ካያ ግን ኒ ነፍዕስተኹሉ።

እና ሙዚንገርዲ ድግም፡ ተርቆ-ቆራድ አሰልሊ ደገምሳኹ በጉስ-ቆራ ያኹዲ ተከኩ። ደአም ብርሃነመስቀልዲ [3] ፍደልዲ [4] ከተብና/ሸፍሸፍና አክትበተል በጉስ ያኹ ስኹ ተርቆ አሰልሊ እላ። ናው ማ ከተብገውሉ ኣኸድና እማ እና በጉስ ያኹ ድግም (legend) ስኹ ካያ ኒ? ላስታ-አገው ጋብድ በጉስ ይና ባኸር ዋሲሰኩ። እማ ስኹ ከሲሰና ማ በጉስ ይስታኹ አን ሰኹ ኣኸራ? እና በጉስ (ባኸር) ያኹ እና አውት ሀደግሶ ህምባኹ በጉስ ዲ ውረድ ሻክስትኹ ኣኸራ?

ሊዮ ራይንሸኸር በጉስ ያኹ ቆልሲ ነፍዕስተውሉ፣ ሸሊ ብሊና ኣግዋር ግን የኩ። ንኻ ብሊን ጋበውሲ በጉስ የነትሎም ሀደገኩ [16]። ደአም ራይንሸ ኸር፣ ሙዚንገርድሰና ብረስ ማ እማ ከውሲ ቆላኹን ገሪኹ በርህደላ። አድሓና መንግስተኣብ ደአም በጉስ የውሎም ደሸክሊ ግን የኩ [17]።

ልዊሳ በጉስ ያኹሲ 'ገበተንትዲ ተሓረበንትዲ' (conquerors and belligerents) ይና ግን የቲ [10]። ውሪኹ እንደዋይሮ ውሪና እውረት ደአም ላሪ ሀደገላ። ኮንቶ ሮዚኒ ኒገፍድ ከዶ በጉሻ "Bogosha/Bogoscia" ይስታኹ ላስታ አረርሳኹ ፣ ብሊን ኒልድ እንትናኹ ኣካን ልድ ፈኹ ስኹ ግን የኩሉ [18, p. 333]።

አልበርቶ ፖለራር ከቱብል፣ ኣባ ይስሓቅ ገብረየሱስ ደሸክሊትል ጀረራኹሊ/ገለበዳኹሊ፣ በጉስ ሲ ተከን እና ተለየሰና ከተቦ ህምባኩ።

"ገለ ከፋል ካብ ኣታቶም (ገብረ ተርቆ) 'በዓስ ጎር' (ደቂ በጉስ) ኢሎም ንነብሶም ይጽውዑ። ካብቲ ኣብሓጎእም ብኸመይ ከም ዝውሉዱ ግን ዝፈልጥዎ ሓበረታ የብሎምን። ካብ ብዓስ ጎር ከኣ እቶም ጎረባብቶም ኣታግራርይ ኣቢሎም ያኢ በጉስ ኢሎምዎም።"

ኒን እን ሙዚንገር ከቱብልድ አስታኹ ተከኩ። ኒልድ ተለይዶ ከዶ ነውዮ ከተቦ ህምባኩ።

"ብኻልእ ከኣ፡ በጎስ ዚብል ሰም ካብ 'ቦኩሰተ ወይ ቦኩሳ' ዚብል ንኣደ ካብቶም ናይ ሓማሴን ዛውል ክልተ ኣሕዋት፡ ብዝምታ ወሩይ ሰለ ዝኾነ 'ቢለን ጋውላ' ብምባል ዚሃብዎም ሳን እዩ ይበሃል። ቦኩሳ ወይ ቦኩሰተ ከኣ ካብቲ ቦኩሰ (ምዝማት ምርሳይ) ዚብል ዓንቆጽ ዝመንጨው ግሲ ኪኸውን ይኸእል እዩ"። [6, p. 160]

ኒስ ተከኻ ሊዮ ራይንሸኸር 1883 ከተባኹ ከቱብሊ ሀደጎ ህምባኩ። ደአም ራይንሸ እን ብሊንድ ከተባኹልኻ Bâqusa (በቆላሻ) ዮ ከተብኩ፣ እን ጀርመን ጋብድ ከተባኹልኻ Bogos (በጉስ) ዮ ከተቦሉ ህምባኩ [16, p. 11]። አልበርቶ እና ሊዮ ራይንሸ ከተባኹልድ ጎኹ ኣኸሮ ገረሰኩ።

አሪ ገፍ ኩዶ፡ ስፕሪንግ ስፕሪንግ (Spencer Trimingham) ይሰታኹ ኒክቲብሉ እና በጎስ ያኹ ታሪክሊ ከተብሰክ ህምባኹ፣ አካን/ ሸከክ ስኙ አኹ፣ እና ንኪ ብሊን ጋበው ኒል ሻንፍርትኖ እንትናኹ አኹራ ያኹ ቆላ ስኹሰኩ [19, p. 164]። ኒልካ በጎስ አካን ስኙ ግራ ከዋ ስኙ አኹላ ያኹሲ ዓከክደኩ። ምካኤል [20]፣ አድሐና [17]፣ ክፍለማርያምዲ [11] ኸር እና በጎስ ያኹ ስኙሲ፡ ብሊን ኒል መንደርተና አካንሲ ሐበርኒ መታን ነፍዕስተኩሉ።

በጎስ ያኹ ቆል ጃቢታ ዳለትሊ ከተብሱ ብሊን ጉሊውሲ (ከረንዲ ንርምጅዋዲትል ህምባውሲ)፡ ሲረኹድካ ተርቆቆሩሲ ቆለት ካያ ግን ንከተብሱ ሰኝኹ። ብሊን ስሐሩ (ሐልሐልዲ ጀንገርኑዲት ወሪ ጣቆር) በጎስ ያኹዲ ሻከስትኝት ሐበረው አከትበት እላ። ህምቡንትክ እማኒ ዳለትሊ ደሸከሊ ብሊን ናትክ ሀደግድኖ ጀረበነን ሐልሐል-በጎስ ዩኒክ ሀደጉኑ ሰኝነኩ [5, p. 157]። በጎስ ያኹ ናትክ ብሊንሲ ከምተታኹ ሰኝነት ቆሊሰኩ።

በጎስ ያኹ ስኙ ኒትክ ብሊን ብረስ ከምተቶ ከተብሰሮ/ሸፍሰፍሰሮ ኒ ተርያኹ 19-ዳለት ደምቢ፣ እን ኤውርጲልድ እንተረክ ብርትስ ታውሩ ሰኝውድ ግን፡ የኩ ዎልበርት ስሚት (Wolbert Smidt) [7]። ናደምቢ ብሊን ሀጃምሲ ከተብውካ፣ በጎስ ያኹሲ ናትክ ብሊንሲ ተኪን ነፍዕስቱኩሉ አረርሰነኩ የኩ።

1995 – 2010 ህምባ ኤመታትሊ ታፍላ ባይሩ ይሰታኹ፣ እና በጎስ ያኹ ቆል ተኪን ከረንሊ ቆል-ወንቆራ እሲሰውልድ ብጅካነክ በጎስ ያኹ ቆል ብሊንሲ ቆላኹ አኹላ ይነትሉኸር፣ በጎስ ሰበትድ ላሪ አርእገውሰና አኹኖ ስኩርነትሉኸር ሐብረኩ። ከለለውካ አሪው/ በሪው (outsiders) ግን በጎስ የውና ይነትሉ ኒክቲብሉ ገምዶ ህምባኩ [21, p. 18፣ 63]። ናንዲ ሁመትሊ ብሊን ከው በጎስ ወሪ ቦአስ ያኹሲ እንከለውሉ ተከኒ የኩ ባይሩ። (ታፍላ ባይሩ ሃምቦርግ ዩኒቨርሲትትል (Hamburg University) ታሪኽ ባሐስንታዲ መምህር፣ ከረን ኹራ ግን።)

ሰንሒት

ብሊንሲ አኹን በጎስ ቲ ተኪን ሀደግሳኹ አሪ ስኙ ኩዶ ሰንሒት ያኹ ህምባኩ። ሰንሒት የውሎምካ ና አግዋር ሸሊ ግን የቲ ሉዊሳ [10] ። አድሐናኸር ሰንሒት የውሎም ሸሊ ግን የኩ [17]። አሪ ገፍድ ኩዶ ቢንዓምር ብሊን ጉሊውሲካ ሰንሒት የነኩ። እን ብሊን ያኹ ስኙሲ ደአም ብሊን ስሐርውድ (ጣቆርድውድ) ካያ ነፍዕስተነኩሉ⁴። ቤጁክ ኸር ሰንሒት ያኹሲ ብሊን ጉሊውድ ካያ ነፍዕስተነኩሉ። ዓድትማርያም ዲ መንሳዕዲ ደአም ናትክ ብሊን የነኩ⁵። ብሊን ይናኹትልኸር ሰንሒት ያኹሲ ብሊን ጉሊውድ ካያ ነፍዕስተነኩሉ። እን ብሊን ስሐሩካ ዕባብድ ብሊን ጣቆርዱ ይስትኖ አርእስተነኩ።

ሉዊሳ ሰንሒት በራሕ (bald) ይና ግና የቲ። ንካ እን ብራ መንጭሐታ አኹነዲ (denuded environment) ይሰታኹ ግን የቲ [10]። አሪ ገፍድ ኩዶ፣ ክፍለማርያም ሐምደ ሰንሒት ያኹ ቆል ሰንሕና ወሪ ደፋእ ይሮ ፈርና ያኹልድ ፈኹ ግን የኩ [11, p. 8]። ኒስ ተካኹ ኩዶ ወልደየሱስ ዓማር⁴ ፣ እን ንኪር ፎርቶ ከረንኹ ካን ደላያን ሰኝነኩሉ እማ፣ እን ካን ውልዋልድ ውልቆ ዩ፣ ገንደልኒሰና ተኩ ሰኝው አኹነዲን፣ ፎርቶዲ ኒ ምጅዋዲ ሸሊሲ ሰንሒት ይስቱ ሰኝት ሀደግሰኩ የኩ።

ጥልያን ደአም ሰንሒት ያኹ ቆልሲ ላአውራጃ ስኙሰና ነፍዕትንኹሉ። ሰንሒት ዓንሰባ ሰኝኹ (ዐላ-በርዕድ ምንጅዋልድ) ማርያብራ አኹራሲክ፣ መንሳዕ ብሪልድ ቢናዓምር ግንድል አኹራሲክ ከምተታኹ አካን ስኙ ግን። ጥልያን ውራኽ እና ሰንሒት ያኹ ስኙሲ ፍሪርንኹን ካ ባሐስና ጀረባኹ ግን።

⁴ ጂያ ወልደየሱስ ዓማርዲ 04 አርባ 06፡ 2019
⁵ ጂያ ክፍለማርያም ሐምደዲ 04 አርባ 06፡ 2019

ይ-ቋላዲ ፊናዲ

ንጃብ ከተብሰውዲ ይስተውዲት ገረስተሰነክ ኒልዋኑ-ዋነት ስተሰየሎም ወጠንኹ። ነትድ ተለይዶኻ ይገፍድ እና ብሊን ዲ በጎስ ዲ የው ቆላት አወትድ ብርፍ የው አኽራ ያኹል፡ አኽሮ ገረሳኩ ያኹ ይ-ቋላስ ስተሰያ ግን።

እማኒ ዳለትሊ እና ወረባ ናይልድኹዲ (Nile valley) በሓር-ሰራኹዲር (Red Sea) ነበክል ህምባ አካንሊ መንደርቱ ሰኘው ብለምይስ (Blemmyes) ይስትኖ አርእስተው፣ ካሊኮብ (ሰበኽ-ሳግም፡ nomads) ሰኘነት ህጃም ሓበረኩ። እና ከው ነን ስሐሲ፣ እና ንኪር ጉላ ምስርድኹዲ (Southern Egypt)፡ ኳራላብድኻ ወረባ ናይልዲ፣ ጉላድኻ እና ንኪር ስሐ ኤርትዩኹዲ፣ (ወረባ ጋሽኹድ፡ ሓማሴንዲ ኳራላብሊ ህምባ ቃሽሽዲ (ታሕታይ ዓንሰባ) ይሮ ባጽዕ አኽራሲክ)፣ ብርክሰኛድኻ በሓር-ሰራኹዲ ግንዲቱኑ ሰኘነት ህጃምሊ ህምበኩ [1, p. 5, 6, p. ምዕ.12, 17]⁶። እና ሸከክ ኒል ናው መንደርቱ ሰኘና ዳለትኻ 600 BC – 3 CE ር-ዳለት አኽራሲክ ተህምሰኩ። ኒደምብክ ደአም ገሪ አፍርዓት አኽነት፣ እማ እና ንኪ ዕባብድ በጃ ይስቶ አርእስተው ናውክ ናፈደን ግን ይስተኩ [22]።

እና ግሪክዲ ሮሚውዲር አክትብተል ብለምይስ (Blemmyes, Greek: Βλέμυες/Βλέμυες) ይስተክ አርእስተው፣ ኩሽዲ ምስርዲር አክትብተል ብርህም/ብልህም (Brhm/Blhm)፣ ቕብጥ (Coptic) ጋብድኻ ብለምስ (Blēmous) ይስተነክ ሀደግሰነኩ [23]። ዳምትር ጊምናርልካ ኩዶ ብሊን ወሪ ብሊንቶ (“Blin or Blinto) ይስቱኑ ሰኘነትኸር ሓበረው ህምበኩ [24]። 12-ዳለትሊ ከተብሰው አክትብት ዓረቡሊ፣ እና ከው ነን ብሊን ወሪ ባልዮን (Blin or Balion) ይስተነክ ሀደግሰኑ ሰኘነት ሓበረኩ፣ እድሪስ አቡብከር። እድሪስ አቡብከር ደአም እና ዓረቡ አክትብተል ብሊን ይስቶ ሀደግሰው ብለምይስ-ሲ አኽላ የኩ [25]⁷። ደአም ናው አኽግነት ገሪኹ አምኒሰው ደርፍፍ ስተሰላ፣ ሰኹሲ አኽገትክ። እና ከው ነን ናሹት ሮም የነትኸር እና ዓረቡ አክትብት ነን ሀደጎ ዋነት ሓበረኩ፣ አድሪስ።

እና ብለምይስ/ብለምስ/ብሊን ናዲ ናተከውዲ ሸኛስተው ከው፣ አክሱምር አክትብተል ደአም በጋ (Bəgā፣ Greek፣ Βεγά/Βουγαειτωῶν) ይስቱኑ ሰኘነት ሓበርሰኩ [6, 23]። 4-ዳለትል አክሱምር ጊም ሰኞኹ፡ ጊም ኤዛና (320 - 360 CE) ሰ-ጻስ ቲ ኒምልክ ዓንቆይሊ ትውሰትላ ሓበረው ክርኛል ከኸርሶ አረርሰው (inscriptions) [15]፣ እና ከው ነስ ተኪን አኽራ ። ኢትዮጵያዲ-ኤርትርትያዲር ድግምሊኸር እና ንኪ በጃ ይስተው፣ ሮም ይስትኖ አርእስቱኑ ሰኘነት ሓበርሰኩ [17]። አሪ አክበትልኸር አሮም (Arom)፣ አሩም(Arum)፣ ሩምስ (Rumos) ይስተነክ ሀደግሰነኩ [6]። ባይሩ ኒክቱብሊ፡ ኮንቶ ሮሲኒ እና ሮም ይስቱ ሰኘውሲ ሀደንድዋ (Hadendowa) ግን የኩሎም ዮ ሀደገኩ [21, p. 60]። ምኬኤል ጋብር ኩዶ ኒገፍድ እና ንኪ ከለውዲ በለውዲ ይስቶ ኤርትርዩልክ ፋሕ ዮ ህምበው ፣ እና ሮም ይስተውልድ ከብተው ግን የኩ [20, p. 7]።

ሮም ይስተክ ሀደግሰው ላፈራዕ/ነሱብ እና ብለሚ ይስተክ አርእስቱ ሰኘውልድ ግን ይስተኩ። እና ሮም ከው መራ ሒልቱዲ ተሻፈፈንትዲ ሰኘነት ታሪኽ ሓበረኩ። ከዋ አወይሲ (super human) ሰና እሲነክ

⁶ See also B. Tafla and E. Schmidt (2016), footnote p.60.
⁷ Idris Abubeker (2017) www.daberi.org. Accessed 10 May 2019.

ቋለው-ሎምር ሰገነኩ። ኒድ አኸራ ሮሚው አክትበተል ናው አኸር-እንገው (headless) ሰና ናው ሀደግሰናኹ። ብሊን ያኹሲ 'ሒለቱኹዲ ተሻፈፈንተዲ' (strong and warrior) [12]፣ በጎስ ያኹስኻ 'ገበተንትዲ ተሓረበንትዲ (conquerors and belligerents) [10]፣ የክ ውሪና እወክ ህምበውኸር፣ እና ከው ነድውድ ህጃምዲ ሻኪሲክ አኸር ገረሰኩ። ነድዳግልኸር፣ እና ክቱብሊ አወት ሀደግሶ ህምበው 'ብለን-ሰገድ' ፣ 'ሮም-ሰገድ' ይስተው መርሓት፣ እና ንኪር ሰራየር ሸክክሊ ሰገው፣ እና ከው ብለሚ ወሪ ሮም ይስቱ ሰገውሲ ለታቆው ወሪ አብረክደው አኸንነዲን፣ ኣድነው ፋሻት ሰጉጉ አኸር ገረሰኩ።

አክሱምር ጊምናር ክስታን ኢዮርሳሌም ነገድሮ ፈረው፣ አክሱምትልድ ጉኖ እና ንኪር ብሊና ብረስ ዳድኖ፣ ማርያ-ብረድ ሰዋኪንድ ይኖ ደኩኑ ሰገነት ህጃምሊ ህምባኹ ግን። እን ዳለት እንዲል እና ብለምይስ ፈደን አኸው ገርትዱኑሎም ሰገነኩ። ገርትና በጃኸሰና ጊም ካሌብ፡ (510 – 540 CE)፣ ነገደውሲ እና ሸፍታ/ክራው ነልድ ተከውድኖ ዮ እን ንኪር ብሊና-ብራ አካናትሊ፣ ዓንሰበር ኩራ ፈረንድ፣ እና ንኪ ዓንሰባ ታሕታይ (ዐላበርዕድ አወይሲ) ተርስረ ሰረዋ አኸታሲክ፣ ኣገው-ላስቲል ዓስከር ደርብሲ ተከው ፈሰት ሀደግሰኩ [9]። ውሪኹ ላስቲልድ ፈሰኹን ያኹሊ፣ ካሌብ ኒኣሳስ ላስቲልድ አኸት ሓበረው አክትበተ ዋነት አወት ሀደግሶ እርግኹ። እማ እንሰከር ዳለትሊ አኸላ ንኪኸር እንቲ አምንዳኹዲ ኩኮኸረዲ ለ። እማ ኒ ኮቕር አኸንነዲን ፈሳኹ አኸራ። እና ብላቻ/ብላኻዲ፣ ሙሲ-ከው ይስተው የምክን ናልድ ከብተው አኸድና። ውረድ እና ከው ነን ኣገው አኸነትኸር፣ ብሊን ጋብሲ እን ደምቢረድ እን ኣካናት ነል እንተው ናልድ ክንቲነት/መሀርሰነት ሀደገው ህምበኩ [1, p. 6, 26, p. 100]።

እማ እና ንኪ ብሊንዲ በጎስዲ ይስተው ቆላት እና ከለው (ሮም ፈደን አኸው) ይስተውድማ ከብተው አኸራ? እና ነስካ በለሚ ፈደን ይስተው በጃትልድኻ፣ ኣዋኸ እና ከለለው ብሊና ነበክል ህምበው ፈራዕ ከለወዲ ከብቲኹን? ውሪኹ እና አራራ ህምበው በለሚ ወሪ ብሊን ይስተኒ?

ሙሲ-ከው ከው ሒለቱዲ ተሻፈፈንትዲ ሰገነት ግን ኒ አርእስታኹ። እማ እና ብለሚ ዲ በጋ/ብጓስ የው ቆላትሲ፣ ሒለቲ ሰገነነዲን አሪውማ ናል ተከንደውሎም አኸድና? እማ ኒድ ዮኻ ንኪ ብሊን ጋበው ከወል ካረው አኸራ? እና ኪድኻ ኒን ጠቕዕና አኸገት፣ ጎስተ እላ እማ አረስ ጀረበኩ።

እና አወት ቋልነሰና፣ ብሊን/ብለን ያኹ አኸን በጎስ ያኹ ቆሊሲ፣ ንኪ አኸራሲክ ከተበው ናትናቱር ውሪና እወንኩሎም። ናውሪና ንሰና ግን፣ ወሪ ኒልድ እንተው ግን ዮ ሀልሰ ቋሊሰው አክትበት እላ። ኒንኻ ገሪ ሰበብድ አኸር ገረሰኩ።

1. እና ሸክክ ኒን ዲማ ተሻፈፍናዲ ዋኸዲትል መንደርታኹ አኸንዲን፣ ጀረብደሰና ልውርደርብድ ባሓሰና (archaeological, historical, linguistic, genealogical, demographic ...) እስተው ገሪው ሻኸላ። ከለለው እስተው ዋነንኸር ብጅኻክ እብንድ (foreigners) እስተው ግን።
2. ይና ሸክክሊ (ኢትዮጵያዲ ኤርትያርዲትል) ህጃምሲ፣ ኩድ ተከሰናካዲ ታሚተሰናካዲ ሃብረክ ደገምናዲ ከተብናዲ ክንትሰተኹ ግን። እማ ታሪኽ እና ሸክክ ንድኹሲ አኸን ከው ኒል መንደርተውዱሲ ከተበውኸር፣ እን ላኹ-ለጃ ከው ናው ወንቀርነውልድ አርና ሓብረዲ፣ ና ተሀምዲሲ ከተቡኑ አረርሰነኩ።
3. እና ሸክክሲ ተኪን አኸን፣ ከው ኒል መንደርተውድ ሰልፍ ከተበው እብን ግን። ናውኻ እና ከዋ ዓደትዲ መናብረትዲትል መንደርተገው አኸነውድ፣ ከለለውልድ አርና ሓብረትልድ ብርፍ ዩክክ

ናው ከተቡኑ ሰኝኖቹ። ኒደክሰኝ እና 19-ዳለት እብንድ ከተቡ ሰኝውሲ ቋልነን፣ መርሐው ወሪ ናድ ጎፍ የው ፈራዕ/ነሱብ ክኒት አክን ዳንተስ ገቢልትኹሰና ወሪ በለድኹሰና ሃብረ ከተብና ክንትስተኮ ሰኝኖቹ። ኒንካ ስእሊራ በሀር (holistic picture/ view) ገቢልትኹ ብኒልድ አክሮ ገረሰኩ። ናደምቢ ከተባውካ፣ እብን ከተባኖኹሲ መመይግንክር ቀምበልግንክር ኒል ዋኒዋነት ድሙኑሉ አረርሰነኩ። እና ነወያ አክትበትካ ገባይል ይና ሸከኩሲ፣ ብሊንስክር ሓበርደ፣ ዲማ ህጃም ሓማረጉሰኝ ህምባኹል መንደርተነሰና ሃበሎም አረርሰኩ።

4. ለጃ ዲን/ሃይማኖት በህሊን (ክስታንዲ እስላምዲ) ናተርልድ እና ሸከክ ኒል ትውኹ። መርሐት ዲኑዲ፣ ጊምምድካ/ መድ አርደትካ፣ ከውሲ ሻክድኖክር ናመድሊ እንትስትግኒንክር ዩኑ፣ ከዋ ድግምሲ አክን፣ ህጃም ብሪኹሲ ሰግንግሪረድ ፈሰንኹሉ። ክስታንካ ኢየሱስ እጁርሳ ብራ፣ አስላምካ መሓመድ እጁርሳ ብረስ፣ ኮቕሩ አወይሲ ናድ ስኩራኹ አክ ዋስስተውሎም እቕሑቱ አክኒ። ኒስ ተኪን ውሪከው ናአሰል/ሞላድ ለውቶ፣ በልኻካ ጊም ሰለሙንትልድ እጁርሰነኩን፣ በልኻካ መሓመድትልድ የው ህምባኹን። ህምቡ አክሮና ገረሳኹ 'ክብረ ነገስት' ይስታኹ ክቱብ ንኪ አክራሲክ ደሸከሊዲ አምሐርዲሲ ገረትሳኹሲ ቋልኖ ገረሰነኩን።

ነዲ ናት ተከውዲ ዋኒነዲንካ እና ሸከክ ንድ ህጃም አክን ድግም፣ ንኪ አክራሲክ አምንሳ ደርብድ ከተብሶ እላ የን ብን አክላ። ብሊንክር ኒል መንደርትኖክር አክነውድ። ንኪ አክራሲክ ይና ህጃምሲ ነዋያኹ ግን ይኖ ኒደርደርብድ አርእኖኹ ሻክኒ። ዲማ ሀውረርዲ፣ አክራዲ፣ ተከኩዲ ይኑ፣ ላኹክ ይና ወደንልድ አድኖ እንትነውሲ ደገምነኩን።

ላኹክ ይን አርእነሪት ካያ ሰደድግኒ፣ አሪው ውራ የነት፣ ውራካ ይስተት፣ ትክስነ ደለይድንንክር አርእንክር። ደለይድናዲ አርእናድካ ዲመር ትቕሩዲ ሒልዲ ግን። ውራ ይስተት ደለይድራክር አርእራክርር አክረን፣ ኩሽንክረስ ዓውቲስቶ ገረሰረኩ። ደአም ላሪ ነት ትክስነ አትዋየንድኖ ሻክነሪ፣ ናውክ ከተብሰውካ ራትዓን አክላ፣ ናውክ ጋብስተውካ/ድውስተውካ ከታ። ናኹርክ ናራትዓትዲ ከታዲ ሻኩ። ሸንክራ ጉድግኒር ጃብ፣ ትክስነ ኮካይና ጀረብደኩና፣ ይሸንክራ ካያ ግን ራትዕ ይሮ ገመር ሰደድና ደአም ገመር ከተብሰና አክጋኹ ገሪኹ ዓውቲሳ ደርብ አክላ። ገመትሲ ላኹክ ይና ገፍድ ሰደድግኒ ላት ወጨልነንሎም። ናኹርክ ላት ከደምነንካ እና ሓማረጉሰኝክ ህምባኹ ህጃምዲ ድግምዲት ተልሲኖሉ ገረሰነኩን።

መረባርብ/ References

- [1] W. Munzinger, Der Bogos Ueber und sitten und das recht der Bogos,, Winterhur: Verlag von J. Wurster & comp, 1859.
- [2] C. Conti Rossini, "Sopra una Tradizioni di Blin, Note Etiopiche.," *Giornale della Societa Asiatica Italiana*, vol 10, pp. 153 - 156, 1897.
- [3] ብርሃነመስቀል ተስፋማርያም, ታሪክ ወለዶ ሕዝቢ ኤርትራ, Lexington, USA, 2009.
- [4] ፍደል መኮነን, ደቂ ንጉሰ ነገስት ምራራ ተክለሃይማኖት, Berne Media, Heeswijk-Dinther, 2017.

- [5] J. Kolmodin, Kolmodin, Johannes. Traditions de Tsazegga et Hazzega. (Tigrigna፡ ይስሓቕ ገብረየሱስ፣ ኣባ (1989)፣ ዛንታ ሀዘጋን ጸዓዘጋን), Uppsala, 1915.
- [6] A. Pollera, Le popolazioni indigene dell'Eritrea. (Tigrigna፣ ይስሓቕ ገብረየሱስ፡ ኣባ (1997), ደቐባት ሕዝቢ ኤርትራ), Bologna: L. Cappelli, 1935.
- [7] W. Smidt, "Discussing ethnohistory: The Blin between periphery and international politics in the 19th century," *Chroniques yéménites* -13 , pp. 131 - 144, 08 October 2007.
- [8] G. Huntingford, "The Wealth of Kings' and the End of the Zāguē Dynasty.," *Bulletin of the school of Oriental and African studies*, vol. 28, nr 8, pp. 1 -23, 1965.
- [9] ኢያሌው ሲሳይ, የኣገው ሕዝቦችና የዛጉው ስርወ መንግስት ታሪክ, ኣዲስ ኣበባ: ንግድ ማተሚያ ድርጅት።.
- [10] L. Reinisch, "In the Bogos' country (Short travel account letter by the the wife of Leo Reinisch)," www.daberi.org, ca 1890.
- [11] Kiflemariam Hamde, Blin Language Project: The Origin and Development of Blin., Asmara: University of Asmara, 1986.
- [12] F. G. Gamst, "Agaw ethnography," in Siegbert Uhlig, ed, *Encyclopaedia Aethiopica, Vol 1 (A-C) Otto Harrassowitz KG, Wiesbaden.*, pp. 142-143, 2003.
- [13] ጳውሎስ ኣብርሃም, ሰረት ታሪኽ፡ ጥንታዊት ምድረ ባሕረጋስ ኤርትራ።, ካሰል, 2010.
- [14] A. d'Abbadie, Geographie de L'Ethiopia, Paris: Gustave Mesnil Editeur, 1890.
- [15] S. Munro-Hay, Aksum: An African Civilization of Late Antiquity, Edinburgh: University Press, 1991.
- [16] L. Reinisch, Texte der Bilin sprache, Leipzig: TH Grieben's Verlag, 1883, pp. 167 - 196.
- [17] Adhana Mengesteab, " The Strategic Position of Keren in the Massawa-Khassala Trade Route. In," *Eritrean studies review*, Vol 5, No 1 , pp. 89 - 112, 2007.
- [18] C. Conti Rossini, "Racconti e canti Bileni," i *Actes XIV° Congres international des Orientalistes*, Paris: Ernest Leroux, 1907.
- [19] J. S. Trimingham, Islam in Ethiopia, London: Oxford University Press., 1952.
- [20] Michael Ghaber, The Blin of Bogos, Baghdad, 1993.
- [21] Bairu Tafla och E. Schmidt, Discovering Eritrea's Past; Select Documents from the Works of the Pioneers, Dettelbach, Germany: Verlag J.H. Röhl GmbH, 2016.
- [22] H. Barnard, "Additional remarks on Blemmyes, Beja and Eastern desert ware," *Egypt and the Levent: International journal for Egyptian Archaeology and related disciplines*, XVII,, pp. 23 - 31, 2007.

- [23] G. Hatke, Aksum and Nubia: Warfare, Commerce, and Political Fictions in Ancient Northeast Africa (URI <http://dlib.nyu.edu/awdl/isaw/hatke2013-aksum-and-nubia/>), New York University press, 2003.
- [24] Abdella. G. I. Zerat, "About Tawke of Blin (Unpublished paper)," 2012.
- [25] Idriss Abubeker, "Blin and Arab historians in the twelfth century," i *Blin Conference*, Stuttgart, Germany, July 21-23, 2017.
- [26] ምክኤል ሓሳማ ረካ, ዛንታ ኤርትራ, 1986.